

II. B Ö L Ü M

KORUMA ÖNERİLERİ

VE

KORUMA PLANININ AÇIKLANMASI

D.baş No: ab296

Yer No: ab289

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. 06296

SINIFLAMA NO.

06289

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

Gaziantep, kalesinin tarihsel niteliği tam olarak saptanmasa bile, kesin olarak Ortaçağa uzanan yapısı dışında, gerek anıtları, gerek konut alanları oldukça yenilenmiş bir kendir. Fakat bu yenileme, son dönemin kent çevresindeki çağdaş görüntülü yeni yerleşme alanları bir yana bırakılırsa, bütün Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye ile ortak bölgesel kent karakterinin değiştiği şekilde anlaşılmalıdır. Son yılların imar hareketleri -yani özellikle yeni ulaşım aksları gelişmesi- dışında sokak dokusu, yapılaşma ölçeği ve genel olarak mimari özellikler eski kent sınırları içinde geleneksel karakterini korumuştur.

Anadolu'nun bütün önemli kentleri gibi Gaziantep'in de bugünkü konut yapılarının çoğunluğu 19. Yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başından kalmıştır. Anıtların büyük bir çoğunluğu da aynı çağda restore edilmiş ve yenilenmiştir. Kentin Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde, özellikle yabancı etkilerle, Hıristiyan nüfusunun ve ticaretinin artışına bağlı olarak kalabalıklaştığı ve zenginleştiği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşından önce yapılan kent nüfusu tahminleri 50.000 ile 80.000 arasında değişmektedir. En üst sınır olan 80.000 nüfus kabul edilirse bugünkü nüfusa göre ortalama dört kat az bir nüfus ve alan olarak da 1/5-1/6 oranında bir tarihi kent sınırı saptanabilmektedir. Ekli planlarda görülen saptamaları da gözönüne alınca, koruma alanı, kent bütünü için düşünülen ortalama 3500, ve bugünkü yerleşme alanı olan 850 hektarlık yeni imar planı içinde 30 hektar gibi küçük bir alanla sınırlanabilmektedir. Bunun içine eski ticaret alanları, fakat daha çok konut alanları girmektedir. Ticaret

alanları yeni imar planının önerdiği ticaret alanlarıyla bir süreklilik içinde korunabilme olanağına sahiptir. İki ana bölgeye ve içlerinde başka alt bölgelere ayrılan konut alanları ise yeni yerleşme alanlarının ve ulaşım önerilerinin dağılışı ve etkinliğini değiştirmeyecek iki tepe üzerine yerleşmiş bulunmaktadır. Kale, Türktepe Kayacık yükseklikleri üzerindeki bu eski yerleşme alanları, yeni bir fon üzerinde kentin tarihi silüetinin de korunması olanağını bir ölçüde sağlamaktadır.

Böylece Gaziantep kent bütünü içinde tarihi çekirdeğin korunması SORUNU kent dışından ön planda bir silüet, kent içinden, dokusal ve mimari bir bütünlük korunması ve bunların yeni gelişmelerle bütünleşmesi sorunu olmaktadır. Bu bütünleşme sorunu, olmaktadır. Bu bütünleşme sorunu, yenileşmenin hengisi çerçevesinde yapılacağı sorununu da beraber getirmektedir.

Anadolunun birçok bölgelerine göre, Gaziantep'in geleneksel mimarisinin taş malzemeye dayalı olmasının koruma açısından olumlu bir özellik olduğuna da işaret etmek gerekir. Bu yapı kapitalinin doğru değerlendirilmesi, kentin imara yapacağı yatırımların daha verimli alanlara kaydırılması olanağını sağlayabilir. Fakat başka bir koruma planı raporunda belirttiğim gibi "böyle bir uygulamanın başarılı olması, plan kararlarında, tarihi bölgeler için, ayrıntılı önerilerin geliştirilmesine bağlıdır." Aksi takdirde 1/1000 ölçeğinin genelleştirilmesi içinde, Kozluca mahallesindeki bir sokağın korunarak yenilenmesi önerilerini geliştirmek olanağı bulunamayacaktır.

Kalenin özel durumu ve araştırma zorunluluğu

Gaziantep kalesinin tarihi hakkında şimdiye kadar yazılanlar, kalenin, varlığı fiziki verilerle şimdiye kadar saptanmamış olan Dülük kalesi ile karşılaştırılmasından ve kalede yeterli bir araştırma yapılmamasından ötürü, hep bulanık kalmıştır. Fakat Gaziantep ile ilgili yazılı belgelerde ve tarihi deskripsiyonlarda kalenin kesin olarak Orta çağa ulaştığı görülmekte, ve Dülük kalesinin varlığı Antikiteden ötede bulanık ve Gaziantep ile karışmış olarak bir anlam taşımaktadır. Birinci bölümde tarihini bilinen verilere göre açıklamaya çalıştığımız kale kazı yapılarak Ortaçağ Türk tarihine ve genellikle bu bölgenin tarihine ışık tutacak veriler elde edilebilir. Bilimsel araştırmalardan sonra Kalenin restore edilerek Diyarbakır, Mardin, Urfa gibi Güneydoğu Anadolu kaleleri içinde hakettiği yerini alması ve kentin tarihsel görüntüsü içinde özel bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekir. Tarihi çekirdek içinde, kentin batı yakasından görünen silüetine hakim olan kalenin arka planında bulunan Türktepe üzerindeki mahalleler korunma bölgesinin genel sınırları içine alınmışlardır. Türktepe'nin kuzey yamacı her türlü yenilemeye açık olmakla beraber, halen Türktepe Camii batısında bulunan okul gibi yerleşme ölçülerini yok ederek, kent silüetini bozan uygulamalara bütün Türktepe ve Kaletepenin eteklerinde müsaade edilmemelidir. Kalenin kent merkezi ile bağlantısı için Dayı Ahmet sokağı ve devamı olan Gümrük Caddesi kullanılmalıdır. Bunlardan birincisi kent imar planında önerildiği gibi geliştirilebilir. Fakat ikincisi eski kent dokusu içindeki boyutsal özelliklerini koruyarak kaleye yaklaşmalıdır. Kale

dibinin ve çevresinin yeşilliendirilmesi ve kalenin güneyindeki alanın, bugün olduğu gibi, açık pazar işlevine tahsisi öngörülebilir. Kale içinin silüetine etki etmeyecek tesislerle turizme açılması koruma ve değerlendirme açısından önemlidir. Kanımca Kalenin tarihinin doğru olarak ortaya konması ve kalenin kentin günlük yaşamında hem silgesel hem de işlevsel olarak yaşar hale gelmesi, Kent için önemli bir olgu olacak ve tarih bilinci sıcak olan Gaziantep'ilerde, kentin diğer tarihi özelliklerinin korunması açısından olumlu bir etki yaratacaktır.

Antep kalesinin bir tarihi özelliğine de dikkati çekmek yararlı olabilir. Bu bölge Orta çağda Haçlıların bir süre eline geçmiş, Ortaçağ İslâm ve Hıristiyan kavgası içinde özel bir yer taşımıştır. Daha önce Bizans-İslâm çatışmasının sınır bölgesi, daha yakında da Türk Kurtuluş Savaşının simgesel bölgelerinden biri olmuştur. Bugün bu çatışmaların anılarının canlı tutulması önemli olmasa bile, Ortaçağ tarihinde büyük kültür alışverişlerinin yapıldığı bölgeler olarak, o tarihlerden kalan fiziki verilerin insanlık tarihi içindeki özel anıları olarak değerlendirilmeleri, kültür stratejisi, kültürel turizm açılarından önem taşımaktadır.

Tarihi çekirdeğin korunacak bölümlerinin saptanması ve sınıflandırılması

Kentin tarihi gelişmesini açıklarken belirtildiği gibi Ortaçağda daha çok verimli bir tarım alanı ortasında ve önemli

ticaret yollarını kontrol eden stratejik bir kale, daha eski tarihlerde de Anadolu ve Mezopotamya'ya egemen olan politik güçler arasında bir sınır noktası olan ilk çekirdek etrafında **Ondördüncü Yüzyıldan** öteye özellikle bölgenin Osmanlılar eline geçmesinden sonra Türktepe ile Kaletepesinin güney eteklerinde gelişen alanlar, bugün de, topografyalarının özel durumuna da bağlı olarak, birinci derecede korunması gereken bölge olmaktadır. **Kale ile** organik olarak birleşerek Güneydoğuya doğru sarkan bu bölge Düşmeci, Karagöz, Şekeroğlu, Boyacı mahallelerini kısmen ya da tüm olarak kapsamaktadır. Kentin Ondokuzuncu Yüzyılda gelişen ticaretine bağlı olarak Belediye Hanından güney batıya doğru uzanan bugünkü Şehitler Caddesi doğusunda ve eski ticaret bölgesinin devamı olan bölgede gelişmiş bir zengin mahallesi olan Kozluca bu çekirdeği düzlükte sürdürmektedir. Bir ölçüde ikinci derecede koruma bölgesi olarak saptanan Kantarlı, Çukur mahalleleri kentin Cumhuriyetten önceki döneminde Kayacık, Tepebaşı ve Kozanlı mahallesiyle bağlanarak sürekli bir doku meydana getiriyorlardı. Bugün Hürriyet Caddesi ve çevresindeki gelişme bu sürekliliği ortadan kaldırmıştır.

Bugün tarihi çekirdeğin korunması gereken bölgeleri olarak saptanan bu mahallelerde yoğunluk 500'e kadar çıkmaktadır. Eski yoğunluğu da ortalama 500 kabul edersek Birinci Dünya Savaşından önce kentin yerleşme alanlarının $80.000:500=160$ hektar civarında olduğu kabul edilebilir. Ekli planlarda birinci ve ikinci derecede bölgeler olarak korunması önerilen bölgelerin toplam alanı 30 hektar, yani eski kent alanının beşte biri kadar olmaktadır. Bugünkü yerleşmenin kapla-

diğı alan ise 800 hektarın üzerindedir. Böylece Gaziantebın yeni gelişmesi içinde çeşitli mşdahale yşntemleriyle tarihi kimliği korumak için şnerilen koruma alanı, 3000 hektarı geçen plan alanının yşzde biri, mevcut yerleşme alanının da 25'de birinden azdır.

Bu sayısal değerlendirme korunması şnerilen alanların korunabilirliği açısından ızellikle uygulayıcılara bir 'olasılık sınırı' gşstermektedir. Koruma olanağı açısından bir diğer kriter , ızellikle konut alanlarında yapıların fiziksel nitelikleridir. Dşrdşncş derecede deprem bşlgesi kabul edilen Gaziantep'te yapılar taş duvar ve ahşap dşşeme ve çatı konstrşksiyonlarıyla, statik bakımdan yeterli, yenileme olanağı veren ve iyi korunabilmiş durumdadırlar. Kullanma açısından servis bşlşmlerinin (mutfak, helâ) evler dışında bulunması planlarda bazı değişiklikler getirmeyi gerektirmektedir. Fakat bunu gerçekleştirme olanağı vardır. Bugşn evlerin değişik bir sosyal tabakanın daha kalabalık ve birden fazla ailesine hitap etmesi zorunluğu da planlarda değişiklikler gerektirmektedir.

Korunması şnerilen alanda bugşnkş yoğunluğu maksimumu ile barınması kabil olacak nşfus ortalama ($30 \times 500 = 15.000$) sınırının altında kalabilir. Bu da kent nşfusunun ortalama 20 de birinden ibarettir. Kanımca ticaret alanları da gşzşnşne alınırrsa $1/25$ inden yukarıya çıkmayacaktır.

Bşylece korunacak yerleşme alanlarında, bugşn oturmakta olan ve orada kalması şngörşlecek nşfusun, ekonomik olanakları da gşzşnşne alındığı takdirde kentin gelişmesini sayısal olarak

etkileyecek bir baskı oluşturması olanağı yoktur.

Cumhuriyetten önce Gaziantep nüfusunun en çok arttığı çağda kentin 150-200 hektarlık bir alan işgal etmiş olduğundan söz edilmişti. Bugün beş altı kat nüfusa ve dört beş kat fazla alan işgal eden kentin ticaret bölgeleri genişlemiş olmakla beraber yine de eski alanın üzerinde ve çevresinde oluşmaktadır. Buna karşılık kentin konut alanları çok yayılmış durumdadır. Ve üst gelir katlarındaki nüfus eski mahalleleri bırakarak güneye doğru açılan yeni alanlara yerleşmektedir. Her yerde rastlanan bu süreç sonucu şehrin eski merkezine uzanan ulaşım akslarının taşıdığı yük artmakta ve bu eski mahalleleri tahrip etmektedir. Vaktiyle İstasyona uzanan Hürriyet Caddesinin açılmasıyla eski kent dokusu en incelendiği yerde koparak, yeni bir iş merkezinin doğmasına sebep olmuş, bu yeni aksın eski merkezle birleşmek için zorlaması da Çukur, Karatarla, Alaybey, İsmet Paşa mahallelerinin tarihi dokularının ve mimari karakterlerinin bozulmasına yol açmıştır. Aynı şekilde yeni açılan yolların kenarları boyunca eski yapı düzenini bozarak yerine geçen yeni mimari ve ölçüler, eski dokuyu iç'lere doğru yavaş yavaş kemirmeğe başlamıştır. Bu oluşum, örneğin Atatürk Caddesinin Beytepe eteklerinde eski dokuyu yok ederek yerine geçen yüksek katlı cephelerinde ve onların hemen arkalarındaki eski doku ölçüleriyle zıtlaşan geçişlerde görülmektedir.

Bu değişmeler içinde topoğrafyasının özelliği ve kentin güneye doğru büyümesi nedeniyle, gelişme yönü ters tarafında kalan Türktepe üzerindeki bölgenin, özellikle eski ticaret

aksına yakın olan bölümleri ve yeni olduğu için yakın zamana kadar, sahipleri tarafından terkedilmemiş bulunan Kozluca dokusal ve mimari özelliklerini korumuşlardır. Aynı şekilde, Beytepe (Kayacık) bölgesi de -ki burada Kurtuluş savaşından önce azınlıklar oturuyordu, ve Amerikan Misyonu yerleşmişti- yeni yolların bozduğu bölümler dışında, mimarisinin bakımlı oluşu ve yerleştiği bölgenin topoğrafyası nedeniyle şimdiye kadar korunmuştur.

Bu bölgeler korunmasını önerdiğimiz tarihi çekirdeğin esasını meydana getirmektedir. Birinci Derecedeki koruma bölgesi içine aldığımız Türktepe'nin güney ve batı yamacı dışında, muhtemelen kent içindeki eski statülerini de yansıtan, mimari kalitesi daha düşük, daha kötü korunmuş ve bozulmuş ve genellikle kentin muhtelif yönlerden görünen silüetinde etkisi çok az olan bölümler Birinci ya da İkinci Derecede Koruma Bölgeleri olarak adlandırdığımız sınırlamaların dışında bırakılmıştır. Burada şehrin tüm silüeti açısından zararlı olmayacak her türlü yenileme kabul edilmiştir. Kontrol edilmesi gereken, tepenin doğal silüetini bozan gabariler*, özellikle Batı ve Güney yönünden olan görünümelerde izin vermemektedir. Bununimar planında belirtilebilmesi için, etkili olabilecek alanların sınırı koruma planında belirtilmiştir.(III. Bölge).

Türktepenin korunan bölümleri Anıtların yoğunlaştığı Çarşı bölgesiyle birleştirilerek Birinci Bölgenin sınırları tespit edilmiştir. Birinci Derecede Koruma önerilen diğer bölge Beytepe üzerindedir. Birinciden kesin olarak ayrıdır ve aralarında yeni gelişme alanları vardır. Fakat kent silüetinde Tepebaşında bugün hapisane olarak kullanılan eski Aziz Gregor

Ermeni Kilisesinin kuzeyinde kalan bu alan önemli bir yer işgal etmektedir. Bu nedenle de Atatürk caddesinin yine bir eski Kendirli Ermeni Kilisesi olan Öğretmen Okuluna kadar olan bölümünde, Beytepe eteklerinde yüksek gabari olanağı verilmesi doğru olmamıştır. Bunu, bundan böyle kontrol etmek gerekmektedir.

İkinci Derecede Koruma Bölgeleri Kalenin güneyinde Gaziler Caddesine kadar uzanan ve bugün yarıyarıya konut ve ticaret alanı olarak kullanılan Karagöz, Karatarla ve Gaziler Caddesinin güneyinde İsmet Paşa mahallelerinin büyük bölümlerini içermektedir. Burada tek veya grup yapı olarak, hatta sokak olarak korunacak parçalar vardır. Bozulması yakın zamanda olmuştur. Hürriyet ve Karagöz caddeleri üzerindeki bozulma içeriye girmeğe başlamıştır. Bu bölgede de gabari kontrolü önerilmektedir. Korunacak yapı sayısının oldukça çok olmasına karşın, doku kontrolü yapma zorunluluğu getirilmemiştir. Yeni yapılaşma bütün alanda vardır. Uygulamayı zorlayacak kısıtlama kat yüksekliğinin birçok yerlerde üç katla sınırlandırılmış olmasıdır.

Amerikan Hastanesi ile Eyüboğlu mahallesi arasındaki Tepebaşı mahallesinin bir bölümü yukarıda adı geçen niteliklere sahip olduğu gerekçesiyle ve yine siluet koruma amacıyla ikinci derecede koruma bölgesi olarak sınırlandırılmıştır.

Kalenin kuzey ve kuzeybatısında ve Alleben Deresinin üzerinde bulunan ve Ali Neccar ve Bostancı Camileri çevresindeki alanlarda doğrudan doğruya Kale silüetine etki yapan kuru-

nacak yapılar açısından oldukça yoğun durumlarıyla İkinci Derecede Koruma Bölgesi olarak sınırlandırılmıştır. Buradaki uygulama benzer bölgelerdeki aynı olacaktır.

Kale çevresinde ve İkinci Derece olarak saptanan bölge sınırında, tek tek yapı olarak koruma zorunluluğu olan yapıları fazla yoğun olmayan, fakat yenileşen kent dokusuyla eski doku arasında göreceli bir geçişi sağlamak açısından yine yoğunluk ve gabari kontrolü öngörülen üçüncü derecede koruma bölgesi sınırları belirtilmiştir. Buradaki kontrol kent merkezinde 1/1000 ölçekli imar planlarının yapımı sırasında yapı yüksekliği ve yol dokusu ölçeğinde getirilecek kararlarla olacaktır. Başka bir deyişle bu bölge planıya bir uyarı olarak belirtilmiştir. Burası için de bir maksimum gabari önerisi koruma planında getirilmiştir.

Bölgelerin korunması ile ilgili koruma alanlarına ilişkin gözlem ve öneriler

a- Konut Bölgeleri

Kentin tarihi kaburgası başlangıçta Kale ve onun karşısındaki Türktepe'nin güney yamaçlarında yerleşen ve her iki tepenin güneydeki düzlüğe kavuştukları yerde batıdan güney doğuya doğru uzanan ticaret aksı boyunca uzanan alanla güneyde Beytepe üzerindeki yerleşme alanları ve onları birleştiren ve yeni adlarıyla Akyol, Karatarla, Çukur, Alaybey, Kozluca mahallelerini de içeren düz alanlardan meydana geliyordu. (Üç tepe arasında, ve etrafındaki düzlükler). Kentin anıtsal yoğunlaşması da konut alanları arasında, fakat Türktepe'ye daha yakın olan ticaret aksı üzerindeydi. Korunması önerilen konut alanları da bu strükürün kalan bölümlerini içermektedir.

Gaziantep'te konut bölgelerinin genel mekân ve hacim özellikleri, bu bölge için karakteristik bir düzenlemenin sonucunda ortaya çıkmıştır. Derin iç avlular etrafında avluya açılan ve genellikle aynı aileye ait tek veya yazlık ve kışlık olmak üzere iki konut ünitesi, zamanla, özellikle eski bölgelere daha aşağı gelirli toplum katlarının yerleşmesinden sonra, evlerin ve avluların bölünmesi ve bazan avluya eklenen odalarla birkaç aileye hizmet eden bir değişmeye uğramıştır. Evlerin zemin katları bazan odaları da içermekteyse de daha çok esas kata bir sulasman ödevi görmekte ve mutfak, kiler gibi servis öğelerinin yerleştirildiği kat olmakta, helalar avlunun içine

ve evden uzağa yerleştirilmekte, hayat denilen avlunun iki ya da tek yanına gelen birinci katlardaki esas üniteler, Anadolu'nun bütün bölgelerindeki gibi bir sofa etrafında iki oda ünitesinden meydana gelmektedir.

Konutların sokak ile ilişkileri genellikle bütün Anadolu-Türk kentlerinde olduğu gibi, sağır alt kat duvarları üzerine çıkan pencereci üst katlarla olmaktadır. Birinci Derecede Koruma Bölgesi olarak önerilen bölgeler çokluk arızalı arazide olduğu için dar sokaklar boyunca uzanan konut dizileri ilginç plastik olgulara yol açmıştır. İklimle bağılı olarak sokakların çok dar ve topoğrafyanın zorlamasıyla düz çizgi üzerinde olmaması sokak perspektiflerinin zenginliğini yaratmaktadır. Türktepe'de birçok sokaklar merdivenlidir.

Koruma bölgelerinde, özellikle Türktepe'de, genel olarak alt yapı tesislerinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Bunların yenilenmesi ya da yeniden yapılması sırasında bütün bölgeyi içine alan ve özellikle yer-üstü tesisleriyle tarihi çevrenin mimari görüntüsünü bozmayacak bir uygulama yapılmalıdır.

Bölgedeki yapıların yenilenmesiyle ilgili anıtlar, bu bölgelerde uygulanacak yapı yönetmeliği önerileri içinde vardır. Yenilemeden sonra bu bölgelerdeki yerleşen nüfusun genellikle yine burada kalması sözkonusudur. Fakat özel olarak Belediye ya da başka kurumlar tarafından istimlak edilerek sıhhileştirilip, restore edilecek, estetik

değeri yüksek sokaklarda öğrenci yurtları, bazı sosyal tesisler ve sanat faaliyetlerinin barındırılması düşünülebilir. Bunlar korumayı teşvik edecektir. Bu anlamda değerlendirilecek sokaklar olarak;

Şekeroğlu Mahallesiinde,

Şekeroğlu, Kurthacı, Kayaaltı, Marak, Seyisoğlu, Eski-telgraf, Hafızali, Güllü, Cüce Eğlioğlu ile Simitçi sokakları arasındaki iki sokak (birinin adı Kemerli);

Kozluca Mahallesiinde,

Müftüoğlu, Hurşitoğlu;

Bey Mahallesiinde,

Hanefioğlu, Eski Sinema, Tepe;

Eyüboğlu Mahallesiinde,

Hıdır, Cami ve ikisinin kesiştikleri sayılabilir.

Belediyenin bu bölgede yaşayanların katılacakları kooperatifler kanalıyla, bu bölgelerde yaşayacak 10.000-15.000 civarındaki nüfusa toplu olarak, sıhhileştirme ve çağdaş konfor olanakları sağlaması kabil olabilir. Bu bölgelere kentin işlek merkezlerine yakın oldukları için, büyük ulaşım akslarına yakın olan bölümlerden başlayarak, programlı bir sıhhileştirme uygulanabilir.

Korunacak konut bölgelerine, çok değişik işlevli yapıların girmesine izin vermemek gerekir. Bölgede yaşayanların or-

tak ihtiyaçları -örneğin çocuk bahçesi gibi- için sıhhi-
leştirme sırasında, harap olmuş, yıkılmış evlerin arsa-
ları kullanılabilir.

İkinci Derecedeki Korunacak Bölgeler içinde, gabari ve
yol dokusu açısından gerekli koşullara uymak üzere, kı-
sıtlamasız yeni yapılar yapma olanağı vardır. Bu bölgeler
içinde bulunan ve Birinci Derecede Korunacak yapı ve so-
kak içeren küçük boyutlu kent içi sitlerinin çevreyle bir-
leşmeleri ayrıntılı plan kararları gerektirmektedir. Bun-
lar içinde örneğin İsmetpaşa Mahallesi Kızılcaoba So-
kağı çevresinde oluşan sit'in büyük ulaşım akslarına ya-
kınlığı açısından, konuttan farklı bir işleve tahsis edil-
mesi ve bu amaçla restore edilmesi kent merkezi içinde
tarihi nitelikte bir ilgi çekici merkez yaratılması açı-
sından yararlı olabilir.

İkinci Derecedeki Koruma Bölgelerinde birinci ve ikinci
sınıf olarak saptanan yapıların korunması için gerekli ça-
banın gösterilmesi ve yıkıldıkları zaman, Birinci Derece
Koruma Bölgesinde yapılacak inşaatlar için önerilen bi-
çimsel ilkelere uygun olarak inşa edilmelerinin sağlan-
ması, İkinci Derece Koruma Bölgesinde de yerel karakterin
bir ölçüde korunmasını sağlayacaktır. Bu açıdan sit koru-
ma planının Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek
Kurulunca tasdik edilmesi prosedürüne ek olarak birinci
ve ikinci derece korunması gerekli olduğu saptanan ko-
nut yapılarının da tescil edilmeleri sağlanmalıdır.

b- İş Bölgesi

Koruma bölgeleri içinde anıtsal hanlarıyla, karakteristik çevre görünüşleri ortaya koyan akslar Kale önünden başlayan Gümrük Caddesi, Uzun Çarşı ve Hamdi Kutlar Caddeleri, Eskici Çarşısı ve Şehitler Caddesi, İkinci Derece Koruma Bölgesinin içinden geçen Karagöz ve Eski Saray Caddeleri, Nasıroğlu Sokağı, Belediye Caddesi ve Kesikbaş Caddeleridir. Bunlar içinde eski hanların yoğunluğu ve birinci derecede koruma bölgesi olan Türktepe etekleriyle ilişkisi açısından en önemli olan Gümrük Caddesi, Uzun Çarşı ve Hamdi Kutlar caddesi aksıdır. Özellikle Hamdi Kutlar Caddesinden önceki bölüm önem taşımaktadır. Burada bugün de trafik yoğunudur. Bu aks için imar planında 14.00 metrelik bir yol önerilmektedir. Bu genişliğin sağlanması için eski eserlerden taviz verilmemeli, yol da gerekiyorsa bir iki dar boğaz kabul edilmelidir. Bu yol üzerinde bulunan ve jeolojik yapısı inşaat sorunu yaratan arsaların 'parking'e tahsis edilmeleri uygun olur. Yukarıda adı geçen yollar üzerinde değişmemesi gereken yol kenarı çizgisi ve uyulması istenen gabariler ayrıca belirtilmiştir. Ayrıntılı planlamada imar durumlarının bu önerilere göre verilmesi bu aksların tarihi çekirdek içinde tümüyle karakter değiştirmelerini bir ölçüde engelleyecektir.

Bu akslar boyunca yerleşmiş olan anıtların, kuramsal olarak etkileme ve etkilenme daireleri gösterilmiştir. Bu sınırlar içinde verilecek yeni gabarilerin mevcut anıtsal yapıların boyutlarıyla boy ölçüşmeyecek şekilde olması gerekir. Bunun için, esas karar ayrıntılı planlamaya bırakılmak üzere, gabari önerileri getirilmiştir.

Ticari amaçlarla kullanılan bütün hanlar sonraki yenilemeler ve eklerle bir ölçüde özgün mimari karakterlerini kaybetmişlerdir. Bunların bugünkü durumlarının daha fazla bozulmasına olanak verilmeden saptanarak rölövelerinin yapılması, kullanılma durumlarına göre restorasyon projelerinin yapılması çevrelerinde izin verilecek gabarilerin, koruma projelerindeki öneriler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun ilgili olarak alacağı kararları esas olmak üzere, saptanması gerekmektedir. Hanların bir bölümü, örneğin Yeni Han, Çekirdek Hanı çok harap durumdadır. Bunların restitüsyonunun kabil olup olmadığı konusunda, burada birşey söylemek olanağına sahip değiliz. Genel bir kriter olarak, restitüsyonu kabil olmayan hanların, cephelerinde özgün mimarilerinin, ya da ona biçim ve ölçü açısından yaklaşan düzenlerin kullanılması, içerde ise, planimetri- nin doluluk ve boşluklarına uyulmak şartıyla, modern eklere izin verilmesi uygun olabilir. Şüphesiz bu önerilerin Anıtlar Yüksek Kurulu onayından geçirilmesi gerekmektedir.

Gazianteb'in Çarşısı bölgesinde özel bir planlama konusu olması gereken ve yerel karakterini korumasına dikkat edilecek bir bölge, Çekirdek Hanı, Karatarla Camii, Hacı Nasır Camii, Kemikli Bedesten ve Mecidiye Hanı, Kürkçü Han ve Tekke Camii arasında kalan, Bakırcılar Çarşısı, Buğday Pazarı gibi, sokak ve meydan olarak yerel özellikler gösteren öğeleri içeren Çarşı Bölgesidir. Bu bölgenin de, mevcut sokak dokusu, bugüne kadar korunmuş dükkân mimarisi, ve tek tük kalmış ağaçlarıyla, restore edilerek korunması zorunludur.

Böylece Kaleyi de içine alan kentin en eski yerleşme bölgesi, ticaret bölgesi, önemli anıtlarını kapsayan ve Kozlucayla birleşen alan Gaziantep Kent bütünü içinde, birinci derecede ayrılmış ve kesin olarak korunması gerekli alanların, Beytepe dışında, tümünü teşkil etmektedir.

Vaktiyle, çevredeki yerel sanayinin merkezi olan kentte, küçük ölçekli ticaret yapısına uygun, aynı işlevli bakırcı, ayakkabıcı v.b. çarşı-sokaklarla, Ondokuzuncu Yüzyılda gelişmiş Dokuma ve benzeri üretim ve ticareti barındıran Hanların ve Bedestenlerin günümüzün ekonomik yaşantısının isteklerini tam olarak barındırmasına olanak yoksa da, henüz Türkiye'de uzunca bir geleceğe sahip olacak gibi görünen küçük, kişiye ait ticaret düzeni içinde bu bölgenin korunması olanağı vardır. Daha büyük boyutlu yapısal istekleri ortaya koyan ticaret merkezinin, kentin tarihi çekirdeğinin uzantısında, ya da başka bölgelerde yer alması, imar planında öngörülmelidir.

Bu bölgede de yenileme, mimari kalite kontrolü yapılarak yerine getirilmelidir. İmar planında bu bölge, kesin olarak protokol bölgesi içinde yer almalıdır.

İşlevsel Kontrol

Gaziantepin ticaret bölgesi eskiden beri bir depolama ve iletme niteliği taşımaktadır. Bugün büyük bir hinterlandın isteklerine cevap veren ticarî faaliyetler burada yoğunlaşmıştır. Korunması önerilen çarşı bölgesindeki fiziksel özellikleri korumanın ilk koşulu, özellikle depolama

açısından yeni alanlar açmamak ve depo edilen malların niteliğini değiştirmemektir. Özellikle sanayi mamulleri, büyük araç gelmesini gerektiren toptancılık, koruma sınırları dışında bırakılmalıdır. Bunun planlama açısından kontrolü, inşaat alanları yoğunluğu ve gabarileri belirli sınırlar altında tutmaktır.

Fiziksel açıdan Çarşı bölgesinin bütün pitoresk değerleri saptanmalı, ve planlamada bunlar odaklar olarak düşünülmelidir. Bunlar içinde Buğday Pazarı çevresi Kürkçü Hanının önündeki yapıların düzenlenmesi, Meydan ortasındaki trafonun kaldırılması, ağaçların değerlendirilmesi, Nasır Camii çevresinin onarılması ve küçük dükkânlardan oluşan eski sokakların boyutları ve malzemeleriyle korunması, mahallî sanatların teşhir edildiği, örneğin bir Bakırcılar Çarşısına özel bir ilgi gösterilmesi, böylece eski işlevlerin sürekliliği kanalıyla, çevre korumanın bir faktörünü etken kılmak gibi davranışlar ve uygulamalar olmalıdır.

c- Korunma Bölgelerinde işlevler ve ulaşım sorununa genel bakış

Yaptığımız inceleme ve 1/5000 ölçeğinde hazırlanan imar planı kabullerine göre, koruma bölgelerinde işlev değişikliği söz konusu olmayacaktır. Genel olarak, konut alanları yine konuta, ticaret alanları yine ticarete tahsis edileceklerdir. Bu açıdan sıhhileştirme ve restorasyon çalışmalarına zorluk çıkaracak bir durum söz konusu değildir. Eski konut alanlarının yine konut olarak kullanılması, daha çok tek yapı öl-

çeğinde restorasyon sorunu olarak, teker teker çözülecek durumlar ortaya çıkaracaktır. Buna karşılık ulaşım sorunu için bazı genel gözlemleri belirtmekte ve ilkeler saptamakta yarar vardır.

Birinci Derecede Koruma Bölgesi olarak belirlenen alanlar içine düşen konut bölgelerinin ikisinde de, yani hem Türktepe'de hem de Kayacık ve Tepebaşında bütün evlere araba ile ulaşım olanağını sağlamak sözkonusu değildir. Bununla beraber, bugünkü durumda bile, evlerin büyük bir çoğunluğuna motorlu araç ulaşabilmektedir. İyi bir planlama ile, bazı korunması gerekmeyen blokların içinde otoparklar da kurulabilir. Merdivenli yolların motorlu araç trafiği için bozulması kesinlikle yanlıştır. Yolların herhangi bir şekilde genişletilmesi de, koruma bölgesinde kabul edilemez. Fakat bugün de olduğu gibi, kaldırımların yapılması gerekliliği yoktur. Korunması için herhangi bir öneri olmayan, yani birinci ve ikinci sınıf yapı olarak saptanmış, sonradan yenilenmiş yapıların bulunduğu noktalarda, trafik akımını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılabilir. Şüphesiz bunlar çok sınırlı boyutlar içinde olmalıdır.

Bu bölgedeki genel ulaşım düzenlenmesinde araçların girebildiği yolların daima tek yönlü kullanılması gerekir. Türktepe'nin güney güneybatı yamaçlarındaki bölgeden beslenmesi yukarıda geliştirilecek ve muhtemelen bugünkü Kerim Sokak ve Hüsrev Sokak'ı izleyen bir korniş yoluyla yapılacaktır. Bölgenin altında ise Gümrük Caddesi ve Uzunçarşı aşağıdan girişleri sağlayacaktır.